

Průběžná zpráva o výsledcích grantového projektu MK0 0002322103

za rok 2008

Výzkum a vývoj nových postupů v ochraně a konzervaci vzácných písemných památek

Metodika a dokumentace stavu poškození fondů, konzervátorské průzkumy

Jan Novotný

Základní směry a zaměření odborných činností probíhajících v roce 2008, jejichž náplní je zpracování restaurátorské dokumentace nebo obrazové dokumentace historických fondů, lze rozdělit do třech tematických okruhů:

- 1.1 *Digitální archiv restaurátorské dokumentace*
- 1.2 *Digitalizace sbírky negativů univerzitních tezí*
- 1.3 *Koncepce digitálního archivu dokumentace historických fondů*

1.1 Digitální archiv restaurátorské dokumentace

V roce 2008 pokračovaly podle harmonogramu systematické práce na vytváření digitálního archivu restaurátorské dokumentace. Do archivačního systému [viz předcházející Průběžné zprávy o výsledcích grantového projektu MK0 0002322103 za léta 2006- 2008] byly retrospektivně pořádaný a ukládány další materiály ve formě papírových formulářů restaurátorských zpráv. Nyní je tímto způsobem zpracována restaurátorská dokumentace zpětně od roku 1963!!! [viz Příloha č.1, „**Metodika a dokumentace stavu poškození fondů, konzervátorské průzkumy**“].

Takto dlouhodobě vedené záznamy o použitých metodách, postupech, materiálech, aplikačních činidlech či konkrétních chemických látkách jsou slibným základem pro případné srovnávací studie a analýzy nebo při kontrole a ověřování efektivity dříve používaných způsobů ošetření knihovních materiálů.

V souvislosti s pořádním a indexováním digitálních kopií byla provedena revize původního značení záznamů pomocí knihovních signatur (např. původně nesignovaných záznamů získaných při akvizici nebo chybně označených záznamů). Relevantní způsob signování byl konzultován s odborníky ze Slovanské knihovny, Hudebního oddělení a Oddělení rukopisů a starých tisků.

Digitální kopie v maximální dostupné kvalitě [viz Příloha č.2 Tabulka 1 - **Specifikace technických parametrů archivních digitálních kopií**] jsou nyní archivovány v digitálním repozitáři na třech harddiscích s maximálním úložným prostorem o celkové kapacitě 1500 MB (1,5 TB).

typ dokumentu	počet digitálních objektů
restaurátorská zpráva	2 067
restaurování - dia	973
restaurování - kinofilm	613
restaurování – ČB negativ 6 x 6	365
restaurování - ČB negativ 9 x 11,5	258
restaurování - ČB negativ 13 x 18	1
restaurování – digitální snímek	6 158
průzkum iluminovaných rukopisů – digitální snímek	5 354
průzkum iluminovaných rukopisů - dia	903
celkem - restaurátorská dokumentace	16692
celkem - restaurátorská dokumentace (duplicita*)	17 640
univerzitní teze ORST	583
univerzitní teze OR	245
celkem - univerzitní teze	828
celkem - digitální archiv	18 468

Tabulka 2 – Celkový počet digitálních kopií

Celkem je zpracováno **1828 knihovních signatur** včetně sbírky univerzitních tezí (stav ke dni 13.11.2008) Počet digitálních objektů (kopií) v archivu restaurátorské dokumentace se bude nadále rozšiřovat.

* Na některých formulářích je uvedeno více knihovních signatur, z tohoto důvodu je pro každou signaturu pořízena samostatná kopie. Zatím se jedná o pracovní variantu pro indexaci záznamů.

K fyzickému ukládání datových záznamů je využívána z finančních prostředků projektu zakoupená grafická stanice - **model Mac Pro 1,1** (procesor 2 x 2.66 GHz Dual-Core Intel Xeon; memory 2 GB 667 MHz DDR 2 FB-DIMM) se systémovým softwarem Mac OS X version 10.4.11. Veškerá data jsou také zálohována (zatím dočasně) na harddiscích dalších síťově propojených PC.

Při vytváření popisných metadat se osvědčil způsob členění datové struktury do několika základních modulů. Přednostně jsou vyplňovány údaje v modulu „*evidence dokumentace*“, který usnadňuje kompletování a dohledávání jednotlivých digitálních objektů i revizi knihovních signatur. Po zpracování základních údajů v modulu „*hlavní údaje*“ lze selektivně členit dokumenty podle vybraných charakteristik (např. *signatura, zadavatel, část fondu, druh dokumentu, typ dokumentu, psací podložka, akce, projekt, datace, restaurátor, pH před či*

pH po). a poté podrobněji zpracovávat v dalších návazných modulech - „*typologický popis*“, „*popis poškození*“, „*restaurování*“ a „*chemikálie, materiály*“. V tomto případě se již jedná o specifické entity vztahující se k určitým kategoriím záznamů, které vyžadují větší náročnost textové a obsahové analýzy.

1.2 Digitalizace sbírky negativů univerzitních tezí

V rámci „*Výzkumného záměru*“ byla v Oddělení restaurování NK ČR digitalizována **sbírka černobílých skleněných a svitkových negativů barokních univerzitních tezí**. Sbírká záznamů grafických jednolistů byla kompletována z více dostupných zdrojů (archiv ORST, OR), tři chybějící negativy byly plně nahrazeny digitální fotografií [viz Příloha č.2 „**Digitalizace sbírky negativů barokních univerzitních tezí**“].

V září 2008 se uskutečnilo pracovní jednání mezi Restaurátorským oddělením a Digitalizačním pracovištěm Aip Beroun (zastoupeným vedoucím Štěpánem Černohorským) o zpřístupnění digitálních kopií sbírky negativů Univerzitních tezí v digitální knihovně historických fondů „*Manuscriptorium*“. Při zapůjčení 10 digitálních kopií grafických tezí v nejvyšší možné kvalitě ve formátu JPG byly technické parametry obrazového záznamu posouzeny jako plně vyhovující. Zároveň byla poskytnuta ukázka zatím tabulkově zpracovaných popisných údajů v programu Microsoft EXCEL.

Pro popis grafických jednolistů byl speciálně vytvořen modul „*univerzitní teze*“, do kterého byly zahrnuty následující kategorie:

signatura, zadavatel, část fondu, druh dokumentu (věc, objekt), typ dokumentu (způsob zobrazení), psací podložka, akce, projekt, datace, poznámky, rozměry a zcela speciální údaje charakteristické pro teze jako autor (původce díla – rytec, tvůrce, obrazová předloha, původní kresba, nakladatel), místo vydání (provenience), zobrazení (námět, motiv), praesidius, rector, patron, defendent, datace a odkazy.

Ke komplexnímu bibliografickému popisu univerzitních tezí **podle tištěného katalogu** [FECHTNEROVÁ, 1984] bylo vytvořeno několik abecedně řazených rejstříků. Jednotlivá hesla byla revidována, případně doplněna podle opisu ohlášky a také došlo k vytvoření autoritních forem jmen. Rejstříky jsou zpracovány ve formě **rotovaného rejstříku/hesláře** - heslo – doplněk hesla.

Rejstřík „**zobrazení**“ obsahuje kategorie „*námět*“, „*motiv* (zobrazení světců, biblické výjevy, veduty měst)“, „*ikonografie*“ (unifikovaný název – doplněk), „*nápis*“; pro rejstřík „**heraldika**“ jsou to „*znaky*“, „*erby*“ a „*portréty*“ V dalším rejstříku „**restaurátoři**“ je uvedena **autoritní forma jména** (jméno za svobodna, po sňatku jako doplněk), rovněž ve „**jmenném**“ rejstříku pro kategorii „*praesidius*“, „*rector*“, „*patron*“ a „*defendent*“ jsou užívána formálně upravená jména.

1.3 Koncepce digitálního archivu dokumentace historických fondů

Samostatně zpracované negativy sbírky univerzitních tezí, která se nyní nachází komplexně v elektronické podobě, jsou jakýmsi „předvojem“ pro postupné začlenění dalších dokumentačních souborů historických fondů do souborného virtuálního badatelského prostředí. Tyto záznamy jsou důležité při identifikaci objektu, určení jeho fyzického stavu v určitém časovém horizontu atd. [viz předcházející Průběžné zprávy o výsledcích grantového projektu MK0 0002322103 za léta 2006- 2008].

K tomuto účelu je třeba neustále doplňovat základní popisné údaje, které se vztahují ke specifickým záznamům sbírek (např. zachycující fyzický stav historických objektů, knižní vazbu). Proto je již od počátku počítáno s **otevřenou metadatovou strukturou**, také slovník klíčových slov v podobě řízeného hesláře se bude postupně rozrůstat. Jak se ukázalo při jeho zpracování, určitým řešením je tvorba samostatných pracovních rejstříků pro vytváření autoritních jmen.

Závěr:

Na odborné konferenci „*Ochrana a využívanie kultúrneho dedičstva 2008*“ ve Slovenské národní knihovně v Martině byly 28. - 29.10.2008 prezentovány dva posterové příspěvky: „**Metodika a dokumentace stavu poškození fondů, konzervátorské průzkumy**“ [viz Příloha č.1] a „**Digitalizace sbírky negativů barokních univerzitních tezí**“ [viz Příloha č.3]

Při digitalizaci a archivování obrazového záznamu je třeba zdůraznit následující poznatky získané zejména v souvislosti s výše zmíněným zpracováním sbírky negativů univerzitních tezí:

V elektronickém prostředí se daří kvalitativně sjednotit odlišné obrazové zdroje a materiály do kompaktního souboru. V případě chybějících záznamů není obtížné s využitím nových

technologických poznatků tyto záznamy doplnit přímým zhotovením digitální kopie/snímku¹. Takováto kompletní kolekce snímků je využívána v maximální dostupné kvalitě pro ochranu a prezentaci sbírky grafických jedlolistů.

Cílem dílčího projektu digitalizace sbírky negativů univerzitních tezí je kromě odzkoušení funkčnosti a náročnosti celého systému také poukázat na význam a důležitost klasické fotografické dokumentace historických fondů. Analogové fotografické materiály jsou v současnosti často v knihovních, archivních a muzejních institucích v pozadí zájmu před přímou digitalizací. Přitom je důležité připomenout, že halogenidostříbřité materiály jsou při optimálních podmínkách uložení velmi trvanlivé, záznamy na nich zobrazené mají schopnost dlouhodobého uchování i v průběhu staletí, lze z nich i opakovaně pořizovat digitální kopie pro prezentaci a zpřístupňování záznamů.

Plán prací na rok 2009:

Na základě předem zpracované stromové struktury databáze převedení základních elementů do metadatové struktury pomocí jazyka XML – definice DTD elementů a jejich atributů, vybrání vhodného standardu pro zápis jednotlivých prvků XML schematu:

- vypracování rešerše odborné literatury pro výběr vhodného metadatového formátu
- vytvoření základního rámce XML struktury programátorem
- zaškolení spoluřešitele projektu v práci se značkovacím jazykem XML za účelem údržby systému a drobných úprav.

Použitá literatura:

FECHTNEROVÁ, Anna. 1984. Katalog grafických listů univerzitních tezí uložených ve Státní knihovně ČSR v Praze. Praha : Státní knihovna ČSR, 1984. 4 sv.

NOVOTNÝ, Jan. Zpráva o stavu a uložení univerzitních tezí v NK ČR. Praha : NK ČR, 2004. 5 s.

¹ Osobně bych raději uvítal z důvodů dlouhodobé ochrany hybridní způsob uložení záznamu na černobílý fotografický materiál a posléze jeho převedení do digitální podoby pro prezenční účely.